

3. *Королькова, В.* Творчество Сантьяго Калатравы / В. Королькова // Вестн. молодых ученых С.-Петерб. гос. ун-та технологии и дизайна. – 2014. – № 2. – С. 89–91.

4. Сантьяго Калатрава: Архитектура должна быть соразмерна человеку [Электронный ресурс] // Строительство.ru. – Режим доступа: <http://rcmm.ru/arhitektura-i-proektirovanie/22146-santyago-kalatrava.-arhitektura-dolzha-byt-sorazmerna-cheloveku.html>. – Дата доступа: 18.10.2018

ЭКСПРЭСІЎНАСЦЬ МАРФАЛАГІЧНАГА ЎЗРОЎНЮ МАСТАЦКАГА ТЭКСТУ

*А. М. Пісарэнка, кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры беларускай і замежнай філалогіі
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў*

На марфалагічным узроўні экспрэсіўнасць ствараецца класамі слоў – знамянальнымі часцінамі мовы. Асаблівай выразнасцю валодае **рэдуплікацыя** (паўтор) назоўнікаў, прыметнікаў, займеннікаў, дзеясловаў і інш.: **Блакiтная-блакiтная** [сон-трава] ў маладосці (І. Пташнікаў); **Гамоняць і гамоняць над ціхімі павевамі ветру лёгка яшчэ каласы з жоўтымі пясчотнымі завушніцамі на іх** (П. Броўка); **Ау, Тэкля!.. Ціха-ціха насустрач, павольна-павольна наварочваецца сланечнік** (А. Разанаў) – паўтор кожнай часціны мовы адыгрывае пэўную ролю: акцэнтуючы ўвагу чытача/слухача на сэнсава важкім слове, паўтор прыметніка і прыслоўя ўзмацняе якасныя характарыстыкі, паўтор назоўніка – колькасныя, паўтор дзеяслова паказвае на інтэ́сіўнасць або паўтаральнасць дзеяння, паўтор асабовых займеннікаў звяртае ўвагу на значнасць пэўнай асобы ў мікра- / макракантэксце твора. Праз рэдуплікацыю, акрамя ўсяго, перадаецца настрой аўтара.

Назоўнік звычайна выкарыстоўваецца як галоўны сродак перадачы статычных з’яў рэчаіснасці, ён нібы “канстатуюе” іх наяўнасць, а чытач “спыняе свой позірк” на кожнай з іх: **Восень... І холад... І слота... Дождж** (Я. Сіпакоў);

Раніца... Раса... Сонца – мёду міса (У. Карызна). Аднак назоўнік у адпаведнасці з семантыкай можа таксама ствараць дынамічныя малюнкi: *Жыццё маё, ты – як цягнік бясконцы: святло і цень, То змрок, то светласць рос* (П. Панчанка); *За крокам крок. І дзень за днём. Усход жыцця. Жыцця змярканне* (Л. Дайнека) – антытэза ў аснове зменлівасці: супрацьлеглыя па змесце словы дэманструюць чарговасць, папераменнасць з’яў, а значыць, іх дынамічнасць. Адна з асноўных асаблівасцей выкарыстання ўласных назоўнікаў – імёнаў і прозвішчаў у мастацкім тэксце – надаць ім характарыстычны, сімвалічны змест: Гарлахвацкі, Туляга, Цюхай-Ліпскі, Быкоўскі, Дабрыян, Язва, Гастрит, Мульцік, Адуванчык, Сарока, Корч і інш. Іх змест празрысты; асабліва важныя яны ў драматургічным падстылі, дзе аўтар не мае магчымасці дакладна апісваць дзейных асоб. Як вядома, спецыфічныя беларускія імёны (формы імёнаў) / прозвішчы надаюць творам нацыянальны каларыт: Алесь, Ганна, Алесь, Васіль, Сарока, Скіба, дзед Бадыль, Пятрок і інш. Мастацкаму маўленню ўласцівы прыём ужывання ўласных назоўнікаў у значэнні агульных – **антанамасія**: *У яе свой закон у хаце, свае Іванкі і Галі* (П. Панчанка); *Зямлячка, шануй сваё семя, / На роднай зямлі караніся. / Хай не зводзіцца племя / Тваіх анісаў, анісек* (Р. Барадулін). Відавочна, што такое выкарыстанне ўласных назоўнікаў мае на мэце стварэнне розных стылістычных эфектаў – іроніі, гумару, захаплення, асуджэння і інш.

Навукоўцы слухна сцвярджаюць, што “пры пераходзе ўласных назоўнікаў у агульныя адбываецца пашырэнне аб’ёму лексічнай семантыкі слова: яно абазначае не адзін прадмет, а цэлы клас аднародных прадметаў: *...Ды знойдуцца заўсёды івановы, / Што памахаць яму гатовы* (К. Крапіва)”; у сваю чаргу “пераход агульных назоўнікаў ва ўласныя адбываецца тады, калі назвы прадметаў, якія звычайна не з’яўляюцца індывідуальнымі, у пэўным кантэксце індывідуалізуюцца, вылучаюцца з шэрагу аднародных. Пры гэтым адбываецца звужэнне іх семантыкі: *“Мы тройчы дзеці ў вечным крузе: / Мы – дзеці роднае сям’і, / І дзеці*

Маці-Беларусі, / І – дзеці Матухны-Зямлі (Н. Гілевіч)” [2; с. 29].

Яркія характарыстычныя магчымасці назоўніка праяўляюцца пры выкарыстанні яго з пераносным значэннем у ролі розных вобразных сродкаў: *У расе ззяе папараці парасон; Рэкі смутку і радасці я пераходзіў не раз* – назоўнікавыя метафары; *А лісічак набраў каля сцежкі-вяртухі* – эпітэт-прыдатак (М. Танк); *Адна нявестка ў яе – як ластавачка. А другая – як вулей. І поўная, значыцца, і салодкая* – назоўнікавы від параўнання (Я. Брыль); *Сузор’і віснуць выспелай рабінаю* – творны від параўнання (Р. Барадулін); *І бусел – вартавы вясковы* – / *Дастане дзюбай сонца* (М. Танк) – назоўнікавыя перыфразы.

Дзеяслоў – галоўны сродак выражэння руху, змянення; тэксты, насычаныя імі, “жывыя”, малюнкi, створаныя з іх дапамогай, дынамічныя: *Адбалела. Прайшло. Адплыло. Не пакінула нават суму* (Г. Бураўкін); *Сядзе пчолка на верасовую галінку, гайдаеца, пасля нахіне яе аж да самай зямлі, абдыме ножкамі, перагнеца ўся, адтапырыць крыльцы і лезе з галоўкай у маленькую кветачку* (І. Пташнікаў). Дзеяслоў у адпаведнасці з семантыкай можа адлюстроўваць не дынамізм з’яў, а іх стан: *Пахне восень бульбаю, кмінам і цыбуляю, перагрэтай лебядой, мутнаватаю вадой* (П. Панчанка).

Мноства дзеясловаў (дзеяслоўнае маўленне) [1; с. 136] уключае чытача ў мастацкую прастору, робіць яго ўдзельнікам падзей ці маўленчай сітуацыі. Асабліва ярка гэта праяўляецца пры метафарызацыі дадзенай часціны мовы. Дзеяслоўная метафара як ніякі іншы від тропа дэманструе яркія вобразы ў іх зменлівасці і развіцці: *Потым, зразумела, узнімеца вецер, паабтрасе светлыя кроплі-пацеркі, што вось зараз качаюцца на лістах, і яны, буйныя і цяжкія, пазаішкаюць, нібы пераспелыя лясоўкі, на кустах, на траве, на зямлі...* (Я. Сіпакоў); *Робім да стомы. Цягнемся. Марым. / Век здаганяем. Героямі ходзім. / Зьяем, як сонца. Чарнеем, як хмары. / Нешта губляем. Амаль не знаходзім* (П. Панчанка). Экспрэсіўныя магчымасці дзе-

я слова мастацкага маўлення праяўляюцца таксама праз:

- 1) узаемазамынальнасць формаў: ужыванне формаў аднаго ладу / часу ў значэнні другога, узаемазамынальнасць асабовых формаў з мэтай выказаць розныя адносіны, эмоцыі – ветліваць, любоў, павагу ці інш.: *Прынясі ў клас якую-небудзь галаваломку і можаш быць спакойны: пакуль яе не расколюць, урока не будзе* (А. Кудравец); *А цяпер давай руку і пайшли* (М. Лынькоў);
- 2) праз прыстаўкі са значэннем ‘шматразовасці, паўтаральнасці дзеяння’: *Колькі я **папахадзіў** раней гэтую злёнаю вуліцаю!* (Я. Сіпакоў);
- 3) праз складаную форму прошлага часу: *Доўга людзі **цешыліся** з цудаў, / што **рабіў быў** Люцыян Таполя* (М. Танк);
- 4) праз формы са значэннем ‘аднакратнасці, імгненнасці дзеяння’: *Не, цудаў на свеце не бывае. Ніхто з тых, аб кім думалася, не **стукне** ў акно і не **прычыніць** дзвярэй* (М. Лынькоў);
- 5) праз формы 1-й асобы на -ма/ -мо: ***Спяшайся!** Пойдем лесам да ракі* (М. Лынькоў);
- 6) праз ужыванне дзеяслова з пераносным значэннем: дзеяслоўная метафара – адзін з прадуктыўных сродкаў вобразнасці і выразнасці мастацкага маўлення: *Няхай не здаецца, / Што лёгка / Спясці нейкі кошык. / А што ўжо казаць, / Як **плясці** трэба / Вершы* (М. Танк) – стылістычны прыём зейтма; ***Пазяхае** раница ветрыкам нявыспаным* (Л. Геніюш).

Прыметнік забяспечвае ацэнку-характарыстыку чалавека і ўсяго, што яго акаляе. Дзякуючы гэтай часціне мовы мы ўспрымаем свет у колерах і гуках. Мастацкаму маўленню ўласцівы прыём **канцэнтрацыі прыметнікаў**, які асабліва прадуктыўны пры апісанні прыроды, калі амаль кожная прыгаданая ў тэксце з’ява мае ўласны прыметнік-эпітэт: *Высока ў **сінім бязвоблачным небе** плыве **яркае сонца**, шчодро лье на зямлю сваю **цеплыню і святло**, а ўлагоджаная і сагрэтая яго ласкай зямля адказвае **хмельным буяннем жыцця*** (І. Навуменка). Прыметнік у мастацкім тэксце забяспечвае дакладнасць радка, з аднаго боку, а з другога – яго экспрэсію і вобразнасць: *У **сасновым** лесе – **маліца**, у **бярозавым** – **любіца**, у **дубовым** – **волю каваць**, у **яловым** – **душу д’яблу прадаваць*** (У. Караткевіч); ***Спа-***

койны, сыпкі / З самай раніцы / Спадаў на сцэжкі / Ціхі снег... (Р. Барадулін).

Метафарызацыя прыметніка пашырае яго валентнасць і дазваляе выступаць у ролі эпітэта: *Толькі веяў вецер на прыволлі / Ды снягі маўклівыя ляжалі* (М. Танк); *Ні за адну, нават самую горкую, слязінку не наракаем на жыццё* (А. Дудараў); *Сярод залатых дзьмухаўцоў адзін серабрысты: у німбе?!.* (А. Разанаў). Для ўсебаковай характарыстыкі вобразаў аўтары выкарыстоўваюць прыём ампліфікацыі прыметнікаў, сутнасць якога ў тым, што адно слова (назоўнік) мае пры сабе некалькі характарыстычных лексем: *У нас сваіх хапае слоў / Крамяных, росных, васільковых / Ад светлых высяў жаўруковых* (Ю. Свірка); *Харошая пара. Нейкая паўза... перад журботна-сонечнай паэзіяй маладога лісця і амаль па-жаночы пляшчотных дотыкаў ціхага, светлага, лёгкага павуціння* (Я. Брыль). Ад ампліфікацыі трэба адрозніваць стылістычны прыём канцэнтрацыі прыметніка, які з'яўляецца асаблівасцю мастацкага маўлення многіх пісьменнікаў і ўжывальны ў праявістым радку пры апісаннях з'яў прыроды, быту ці пры разважаннях аўтараў. Паводле гэтага прыёму пры кожным (ці амаль кожным) назоўніку ўжываецца прыметнік, што забяспечвае лексічную насычанасць радка, уплывае на запаволенасць тэмпу; кожнае праілюстраванае слова дапамагае ў стварэнні агульнай карціны, яркай, шматвобразнай: *Пырнуў першы нясмелы прамень, і жывыя, іскрыстыя кроплі расы заззялі, зазіхацелі рознымі колерамі* (Т. Хадкевіч); *Тут азёры, як неба, сінія, / У чаротах чароды гусіныя, / А на дне Млечным шляхам свецяцца / Трапяткія гурты язінныя* (Г. Бураўкін). Прыметнік, ужыты з пераносным значэнне “аздабляе” іншыя вобразныя сродкі – найперш параўнанні, метафары, перыфразы. У параўнаннях, субстантыўных ці ад'ектыўных, прыметнік – актыўны структурны кампанент: *І месяц, як антонаўка, жоўты і тугі. / І жнівеньскія зоры, пахучыя, як дыні, / Сінія, нібыта верасы* (Г. Бураўкін); *Гэта мясіна крамяных чырвонагаловых падасінавікаў і белых, як сыр, высокіх чаішчавікоў* (І. Пташнікаў). У назоў-

нікавых метафарах прыметнік-эпітэт “ілюструе” асноўнае слова-вобраз, чым удакладняе, а значыць, дэталізуе малюнак і ўзмацняе экспрэсію радка: *Як сонечны промень іграе / На струнах гарэзных дажджу* (А. Пісьмянкоў); *Сяджу на пні. Ногі на калені тонуць у ружовай пене верасу* (Р. Ігнаценка). Якасныя прыметнікі ўзмацняюць экспрэсію радка, калі ўжываюцца ў формах суб’ектыўнай ацэнкі, элятыву; такія формы ў мастацкім кантэксце заўсёды поліфункцыянальныя: яны адлюстроўваюць ступень праяўлення якасці прадмета, а таксама выяўляюць аўтарскі настрой, пачуцці персанажа / лірычнага героя: *Пацешныя, як важаняты, дзве маленькія кабеціны ў шэрых шубках тэпалі побач з высозным бацькам* (Я. Брыль); *На трапяткіх бялюткіх крылах / Ляцяць удалечы гады* (В. Вярба). Формы элятыву ў беларускай мове выражаюцца формай найвышэйшай ступені параўнання: *Самыя доўгія, самыя светлыя, / Самыя ціхія, самыя летнія. / Дні сенакосныя...* (Ю. Свірка); *Прырода – найвыдатнейшы мастак. / Яна знайшла гармонію і меру* (Г. Бураўкін).

Лічэбнік адносіцца да тых часцін мовы, якія “працуюць” на дакладнасць маўлення, аднак у мастацкім тэксце ён можа адначасова надаваць маўленню экспрэсіўнасць: *Пяюць дзяўчаты “Рэчаньку”, / І аж да небакраю / Мільёны сонц-сланечнікаў / На полі расцвітаюць* (М. Танк) – (колькасная) лічэбнікавая гіпербала, якую нельга разумець літаральна, забяспечвае мастацкім вобразам колькасныя характарыстыкі, адлюстроўвае аўтарскае ўспрыманне з’яў, што не можа не ўплываць на эмоцыі чытача: *Нас дзесяць мільёнаў, / Дзесяць, дзесяць / Яшчэ з часоў Міцкевіча Адама, / Зямлі і працы, / І лясам адданых; Год восемдзясят пяты, / Чатырнаццатага снежня, / Пяцьсот народжаных – / А імянінкі ўсе* (П. Панчанка).

Ужыванне **займенніка** робіць маўленне лагічным, дазваляе пазбегнуць таўталогіі, акцэнтуюе ўвагу на пэўных словах (гэта азначае – на пэўных асобах, іх якасцях ці інш.). *У адзін з апошніх летніх дзён... калі яго [Губатага – А. П.] рана стала цвёрдай, зарубцавалася, ужо не трэскалася і не*

балела, хоць так і не зарасла шэрцю, чамусьці зрання прынёс яму вядро з пойлам не босы, яшчэ заспаны хлопчык, а сам гаспадар. Ён быў ужо ў аброшаных кірзавых ботах, старым пінжаку, на плечы якога начаплялася шмат лясной павуціны, і ўвесь ён пахнуў вільготнымі грыбамі (паводле Г. Далідовіча). Часам аўтары надаюць займеннікам асаблівы сэнс, падкрэсліваючы гэта напісаннем з вялікай літары: *О мне б хапіла / Ласкавага слова. / Калі б Яго / Сказаў / Аднойчы Ты!* (Я. Янішчыц).

Прыслоўе можа ўжывацца як з прамым, так і пераносным значэннем – прыслоўная метафара; яно называе акалічнасці сітуацыйна важныя, што робіць літаратурны вобраз аб'ёмным, па-мастацку дакладным: *Млява-радасна заныла сэрца, добрая цеплыня падступіла да горла* (В. Праўдзін); *Зноў запалалі зыркія кастры, / Зноў песні сустракаюцца ў бары / І ходзіць шчасце блізенька зусім, / І гэтак лёгка размінуцца з ім* (Г. Бураўкін).

1. Розенталь, Д. Э. Секреты стилистики / Д. Э. Розенталь, И. Б. Голуб. – М. : Рольф, 1996. – 208 с.

2. Сучасная беларуская мова. Марфалогія: дапаможнік / З. І. Бадзевіч [і інш.]. – Мінск : БДУ, 2018. – 323 с.

К ВОПРОСУ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ КИНОФЕСТИВАЛЕЙ

*А. В. Поздняков, кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента социально-культурной
деятельности Белорусского государственного
университета культуры и искусств*

Кинофестивали – явление распространенное, весьма разнообразное как по охвату аудитории, так и по жанрам киноискусства. Количество их постоянно возрастает как за счет увеличения числа фестивалей традиционных форм, так и за счет нетрадиционных фестивалей (к примеру, фестивалей одномоментных фильмов, снятых одной семьей и